НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРОСЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА

Відділ змісту і технологій педагогічної освіти

НЕПЕРЕРВНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ

Збірник матеріалів

XXIII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань

пам'яті професора О.П. Рудницької

Випуск 9 (21)

Київ 2026

УДК 37.046 «20»

Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України (протокол №2 від 5 лютого 2026 р.)

Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XXIII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької. Вип. 9 (21). К.: Талком, 2026. 290 с.

Редакційна колегія:
Н.Г. Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України;
Л.Б. Лук'янова, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;
Л.О. Хомич, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;
Г.І. Сотська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;
М.П. Вовк, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;
Н.О. Філіпчук, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;
Ю.В. Грищенко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Рецензенти:
Н.Є. Миропольська– доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу мистецької освіти Інституту педагогіки НАПН України;
О.В. Аніщенко – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

У збірнику представлено тези доповідей, презентованих під час Міжнародних мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О.П. Рудницької (4 грудня 2025 р. м. Київ), що висвітлюють сучасні проблеми педагогічної і мистецької освіти. Змістовий контент збірника матеріалів структуровано з урахуванням інновацій у теорії і практиці мистецької, педагогічної освіти філософсько-аксіологічні і андрагогічні засади педагогічної освіти; мистецька освіта в Україні і світі; національний і зарубіжний досвід підготовки сучасного вчителя; педагогічна майстерність педагога; теорія і практика музейної педагогіки; наукові здобутки молодих дослідників.

Для наукових і науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, викладачів, студентів і магістрантів закладів педагогічної вищої і фахової передвищої освіти, учителів закладів загальної середньої освіти, методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти.

ISBN 978-617-8627-40-9 © ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2026

УДК 787.6:37.091:316.74(477)

Володимир Войт, м. Київ

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ГРИ НА БАНДУРІ В УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРІ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю збереження та осмислення педагогічних надбань української діаспори у сфері методики навчання гри на бандурі. В умовах сучасних геополітичних викликів та цілеспрямованого культурного тиску особливого значення набуває вивчення і адаптація методичних засад, сформованих поза межами України, до сучасного музично-педагогічного дискурсу.

Педагогічні концепції, започатковані Гнатом Хоткевичем і розвинені українськими бандуристами-емігрантами, створюють цінне підґрунтя для формування ефективних освітніх практик. Їх інтеграція у сучасний український та міжнародний освітній простір сприятиме збереженню національної ідентичності через бандурне мистецтво.

Лише окремі аспекти даної проблеми в її історичному контексті, зокрема аналіз процесів навчання бандуристів української діаспори, були висвітлені переважно представниками української еміграції, зокрема М. Дяковським, С. Ластовичем, Ю. Китастим, В. Мішаловим, У. Самчуком, З. Штокалком та іншими.

Розглядаючи методичні засади навчання гри на бандурі в українській діаспорі в контексті сучасної музичної педагогіки, слід зазначити, що систематизоване викладання цієї дисципліни поза межами України набуло поширення переважно в період після Другої світової війни.

Проте, на початку ХХ ст. традиція кобзарства в Україні перебувала на межі занепаду. У 1902 р. Г. Хоткевич організував виступ кобзарів у Харкові в рамках XII Археологічного з'їзду, започаткувавши ансамблеву форму їхнього виконання. Цим самим він ініціював унікальний мистецько-педагогічний проєкт, спрямований на інтеграцію розрізнених незрячих кобзарів в ансамблевий колектив.

Музично-педагогічна ситуація в Україні міжвоєнного періоду відображається в обмеженому корпусі методичних праць, які можна умовно розділити на персональні та колективні напрацювання. До персональних належать: Методичні рекомендації, етюди та вправи для фортепіано професора Київської консерваторії В. Пухальського (Київ, 1920–1930-ті рр.), одного із засновників української піаністичної школи; Методика гри на скрипці Г. Беклемішева, що містила друковані вправи для учнів музичних шкіл (Київ, 1920-ті рр.). До колективних напрацювань належать підручники для музичних училищ із адаптацією радянських методик з віолончелі (Київ, Харків, 1930-ті рр.); брошури та методичні посібники для семиструнної гітари, видані у народних клубах Харкова та Одеси у 1930-х рр. (переважно без зазначення авторства); адаптовані вправи французької арфової школи, що використовувалися у викладанні в Київській консерваторії (1930-ті рр.).

Повноцінних україномовних підручників із музично-інструментальної методики в цей період не зафіксовано.

У цей період Г. Хоткевич, за ініціативою М. Лисенка, розробляє, укладає та публікує низку фундаментальних методичних праць. Першим з них є «Підручник гри на бандурі» (Львів, 1909). Згодом, викладаючи в Харківському музично-драматичному інституті, він оприлюднює «Підручник гри на бандурі»: Частина I (Теоретична) та Частина II (Вправи) (випуски 1 і 2, Харків, 1929, 1930), а також «Короткий курс науки гри на бандурі», надрукований у журналі Музика мас (Харків, 1931). Окреме значення має його праця «Бандура і її можливості», яка, хоча і залишилася в рукописі та не була видана за життя автора, репрезентує художнє втілення методичних засад підручника. У цій праці Г. Хоткевич розглядає питання художньо-виконавської техніки, аранжування, виконавських прийомів, розширених технік, репертуару, а також конструкції інструмента.

Незабаром після першого видання Г. Хоткевича з'являються навчальні посібники для бандури, укладені В. Шевченком, М. Домонтовичем і В. Овчинніковим. Відмінність праці Хоткевича від доробку зазначених авторів полягає в тому, що останній від самого початку формулює ґрунтовну концепцію навчання, тоді як інші обмежуються 1–2 вправами з негайним переходом до виконання пісенного репертуару. Фактично, вже після опанування кількох початкових вправ учень отримував статус «кобзаря». Рецензійний аналіз цих трьох посібників Хоткевич подає у своїй праці «Бандура і її можливості».

Таким чином, на час початку Другої світової війни була сформована завершена методика гри на бандурі в її найвиразнішій редакції, репрезентованій працями Гната Хоткевича.

У 1938 р. розпочалися масові репресії: більшість учасників Капели бандуристів було заарештовано, страчено або депортовано. Сам Г. Хоткевич був страчений того ж року. Репресії призвели до значних втрат серед бандуристів. З початком Другої світової війни Капела бандуристів була мобілізована на фронт і фактично припинила свою діяльність.

На Ялтинській конференції 1945 р. В. Черчилль і Ф. Рузвельт уклали домовленість із Й. Сталіним, згідно з якою передбачалося примусове репатріювання всіх колишніх громадян Радянського Союзу на його територію. Ця угода поставила під безпосередню загрозу життя значної частини українців, зокрема колишніх остарбайтерів, які усвідомлювали високу ймовірність репресій, ув'язнення або страти після повернення. У результаті понад сто тисяч українських біженців були переселені до Сполучених Штатів Америки та Канади. Зокрема, Капеля бандуристів імені Тараса Шевченка знайшла нову домівку в місті Детройт. Учень Г. Хоткевича Г. Бажул емігрував до Австралії, Л. Гайдамака — до Бостона (США). У 1951 р. З. Штокалко, захистивши докторську дисертацію з медицини в Мюнхені, переїхав до Нью-Йорка. Частина бандуристів залишилася в Європі: зокрема, бандурист, майстер і теоретик інструментознавства С. Ластович-Чулівський через

хворобу не зміг емігрувати до США й залишився в Мюнхені. До Великої Британії переселилися майстер В. Глад, бандурист Я. Бабуняк, а також оперний співак і бандурист В. Луців.

Таким чином, педагогічний процес водночас зберігав традиційні засади й зазнавав розвитку та змін відповідно до діяльності окремих митців, музикантів, майстрів музичних інструментів, педагогів і аматорів. Методика Г. Хоткевича, сформована, описана й оприлюднена ще до Голодомору 1932–1933 рр. та масштабних кобзарських репресій 1930-х рр. знайшла своє місце й продовження в українській діаспорі.

До початку 1960-х рр. більшість українців, які не повернулися до Української РСР після закінчення Другої світової війни, зберігали надію на швидке повернення в Україну. Відтак функціонували українські школи, де викладали українську мову, щоб забезпечити мовну компетентність для майбутньої репатріації. Однак із часом, після смерті Й. Сталіна у 1953 р. та впродовж періоду «відлиги» за М. Хрущова, поступово зростало розчарування – перспектива повернення ставала дедалі менш реалістичною. Зв'язки з Україною були обмеженими.

У 1965 р. в Детройті Українська капела бандуристів імені Т. Шевченка здійснила репринтне перевидання харківського «Підручника гри на бандурі» Гната Хоткевича (видання 1929, 1930 років). У США З. Штокалко укладає «Кобзарський підручник», який, хоча й був виданий лише у 1992 р. вже в незалежній Україні, англійський переклад А. Горняткевича поширювався самвидавом уже в 1989 р.

У 1976-1982 рр. у місті Сідней (Австралія) при Студії гри на бандурі Української Центральної Школи імені княгині Ольги видавався журнал «Бандурист» (пізніше «Бандурист в Австралії»), переважно компілятивного характеру. Це самвидавне видання поширювалося серед студентів і бандуристів, надсилалося до США, де на той час зосереджувалася найбільша кількість виконавців-бандуристів поза межами України. У журналі друкувалися матеріали, які становили інтерес для редакційної колегії (В. Мішалов, М. Мішалов, І. Жестовський). Показовим є те, що вже в першому номері опубліковано статті: «Кілька зауважень щодо техніки гри на бандурі» та «Основи музичної грамоти», де використано матеріали з підручника Г. Хоткевича, а також методичних напрацювань М. Опришка та А. Омельченка.

Журнал «Бандурист» («Бандурист в Австралії») стимулював ідею та появу в Нью-Йорку (США) журналу «Бандура», головний редактор М. Досінчук-Чорний. Видання виходило протягом 22 років, з 1981 до 2002 р. За цей час було опубліковано 78 номерів, присвячених історичній, і дослідницькій тематиці. Крім того, на сторінках журналу друкувалися ноти, керівництва з виготовлення інструментів, рецензії, а також статті дописувачів з України.

У різних випусках публікувалися методичні матеріали, спочатку – праці Г. Хоткевича, а згодом авторські методики Ю. Китастого та В. Мішалова,

створені на основі їхнього особистого виконавського й педагогічного досвіду. Ці матеріали виходили англійською мовою. Їхнє оприлюднення стало важливим етапом у розвитку бандурної освіти в діаспорі, особливо в контексті заснування у 1979 р. літнього табору-курсу Кобзарська Січ (США). Спершу викладання в цьому таборі здійснювалося виключно українською мовою, однак з часом утвердилося явище, відоме як *«half-напів»* — змішане використання української та англійської мов. Зрештою, навчальний процес майже повністю перейшов на англомовний формат. У цьому контексті публікація методичних матеріалів англійською мовою була вкрай важливою для забезпечення доступності навчання для молодого покоління діаспори.

На основі проведеного дослідження методичних засад навчання гри на бандурі в українській діаспорі в контексті сучасної музичної педагогіки можна зробити такі висновки:

Методика гри на бандурі, розроблена Г. Хоткевичем, стала основою для подальшого розвитку бандурного навчання в українській діаспорі. Після Другої світової війни та евакуації українців, ця методика була адаптована і поширена через репринтовані підручники та нові методичні матеріали, зокрема в США та Канаді.

Діаспора активно підтримувала українську музичну традицію через організації, самвидав та періодичний друк, такі як журнали «Бандурист» (Австралія) та «Бандура» (США), що сприяло збереженню й адаптації бандурної освіти до нових умов. Адаптація до змішаного використання української та англійської мов стала важливим кроком для ширшого доступу до методичних матеріалів та розвитку бандурної освіти в глобалізованому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bandura: журнал: [підшивка 78 випусків, 1981–2002] / ред. М. Досінчук-Чорний. Нью-Йорк: School of Bandura, 1981–2002. 78 вип.

2. Бандурист (також Бандурист в Австралії): журнал / Студія гри на бандурі при Українській Центральній Школі імені княгині Ольги. Сідней, 1976–1982.

3. Дутчак В. Бандурне мистецтво українського зарубіжжя ХХ – початку ХХІ ст.: монографія / Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2013. 488 с.

4. Мішалов В. Харківська бандура: культурологічні-мистецькі аспекти ґенези і розвитку виконавства на українському народному інструменті / В. Мішалов. Харків; Торонто: Савчук О. О., 2013. 368 с.

5. Хоткевич Г. Підручник гри на бандурі: репринтне видання підручників 1909, 1929, 1930; Короткого курсу гри на бандурі з ж. Музика мас 1931 / Г. Хоткевич. Харків: Глас, 2004. 240 с.

6. Штокалко З. Кобзарський підручник / З. Штокалко; заг. ред. А. Горняткевича. Едмонтон; Київ: Вид-во Канадського інституту українських студій, 1992. 343 с.